
**Immigració francesa i repressió
a la Catalunya del segle XVI:
alguns exemples del Comtat d'Empúries**

Per JOSEP COLLS i COMAS

La immigració francesa a la Catalunya dels segles XVI i XVII ha estat durant molt de temps un tema oblidat pels historiadors. Des que l'any 1960 es va publicar l'estudi –esdevingut ja un clàssic– de Jordi Nadal i Emili Giralt sobre la qüestió, el seu coneixement amb prou feines ha avançat.⁽¹⁾ I és que, a excepció de treballs d'àmbit local, es pot dir que la recerca en aquest camp ha sigut molt escassa. Aquesta manca d'interès per part de la historiografia no deixa de ser paradoxal, sobretot, si tenim en compte que, en molts aspectes, encara a hores d'ara aquesta immigració és un fenomen força mal conegut.

Resten per conèixer qüestions tan bàsiques com la importància que hauria tingut aquesta immigració francesa a l'interior del país –recordem que Nadal i Giralt centraren el seu estudi en la zona litoral– i en el món rural en general. Així mateix, caldria incidir en altres aspectes com, per exemple, els mecanismes i les estratègies de la immigració, les relacions entre l'immigrant i la societat d'acollida o la resposta dels poders públics enfront de la immigració, és a dir, la legislació i la política envers l'immigrant.

Pel que fa a l'àmbit concret de la nostra comarca, no disposem, per ara, de cap estudi local ni de conjunt sobre la immigració francesa d'època moderna. Tanmateix, les poques informacions i dades de què disposem per a diversos llocs de la comarca indiquen una presència important d'immigrants francesos. Parlem, per exemple, del testimoni del viatger francès Joly que passà per Figueres el 1603, el qual afirmà que “*tots els artesans allà són francesos de l'Alta Auvèrnia*”,⁽²⁾ o del 35% de marits francesos registrats a Castelló d'Empúries entre 1609 i 1615.⁽³⁾

Aquest estudi pretén ser una petita aportació al coneixement del fenomen migratori francès a la nostra comarca durant els segles moderns. El nostre

1. NADAL, Jordi i GIRALT, Emili, *La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement*, París, S.E.V.P.E.N., 1960. L'any 2000 va aparèixer la traducció catalana sota el títol *Immigració i redreç demogràfic: els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Vic, Eumo, 2000.

2. Vegeu: MORENO, Manolo, *Viatgers a Figueres. Segles XV-XIX*, Quaderns d'Història de Figueres, Ajuntament de Figueres, 1995.

3. PLANAS, Miquel, “Vies d'estudi dels registres parroquials. Estructura social i oficis a l'Alt Empordà durant l'Antic Règim”, *Manuscrít* núm. 1, (1985), pàg. 39-61.

objectiu es redueix a donar alguns exemples de la magnitud i les característiques d'aquest flux migratori en l'àmbit concret del Comtat d'Empúries. Això ens servirà per introduir, més tard, un tema fins ara pràcticament desconegut: el control i la repressió que les autoritats catalanes i emporitanes varen exercir sobre aquesta immigració francesa, en particular, durant les dècades centrals del segle XVI.

1. LA IMMIGRACIÓ FRANCESA A CASTELLÓ D'EMPÚRIES DURANT LA 2a MEITAT DEL SEGLE XVI

En aquest primer bloc presentarem algunes dades inèdites sobre el nombre, l'origen geogràfic i l'ocupació dels immigrants francesos establerts a Castelló d'Empúries durant la segona meitat del segle XVI.

Pel que fa a la documentació que hem treballat, cal dir que ens hem basat únicament en els protocols notariaus generats a les notaries castellanines del període. Això suposa, certament, una novetat important en relació amb la majoria d'estudis que s'han ocupat sobre aquest mateix tema, molts dels quals s'han centrat en el recompte de marits francesos que apareixen en els registres parroquials de matrimonis.⁴ En el cas que ens ocupa, la font notarial s'ha revelat com una font de gran utilitat per a l'estudi de la immigració francesa en època moderna. De fet, si comparem el nombre de francesos localitzats a través de la documentació notarial amb els que apareixen en els registres parroquials de baptismes –únics disponibles a la parròquia de Santa Maria de Castelló d'Empúries fins l'any 1609– els primers són aclaparadorament més nombrosos que els segons.

El fet que hàgim centrat el nostre estudi en la vila de Castelló d'Empúries té un interès especial si tenim present que, en aquells moments, la capital emporitana era, de llarg, la població més habitada del Comtat d'Empúries així com de tot el territori que avui integra la comarca de l'Alt Empordà. Segons el fogatge de 1553,⁵ Castelló tenia un total de 399 focs, o el que seria el mateix, una població que rondava els 2.000 habitants; això convertia aquesta vila en el nucli urbà més important de la comarca, molt per sobre de Peralada amb 212 focs (uns 1.050 habitants) o Figueres amb 189 focs (uns 950 habitants).

Dins de l'àmbit català, Castelló d'Empúries ocupava l'11è lloc dins de la jerarquia urbana i, a escala regional (nord-est català), en nombre d'habitants només la superaven les ciutats de Girona i Perpinyà. Sens dubte, la seva importància urbana, juntament amb el pes que encara hi tindria l'activitat manufacturera, haurien ajudat al fet que la vila es convertís en un important punt d'atracció d'immigrants francesos.

4. Els propis Nadal i Giralt varen fer un exercici pioner d'aquest tipus amb diverses parròquies catalanes. Per un resum bibliogràfic i estadístic d'aquests resultats i d'altres de posteriors vegeu: SALES, Núria, *Els segles de la decadència. Segles XVI i XVII* [vol. IV de la *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar, Barcelona, Edicions 62, 1989, pàg. 103-113 i 457-460. Per a l'àmbit de l'Alt Empordà vegeu: PLANAS, *Op. cit.*

5. IGLÉSIES, Josep, *El fogatge de 1553*, 2 vols, Barcelona, FSV, 1979.

1.1. Cronologia i contingents de la immigració francesa a Castelló d'Empúries

Pel que fa a la cronologia de la immigració francesa a Castelló d'Empúries cal dir que, a grans trets, coincideix amb la tendència apuntada en els treballs de Nadal i Giralt per a la resta de Catalunya.⁽⁶⁾ La presència d'immigrants francesos establerts a la vila fou, certament, un fet habitual al llarg dels segles XVI i XVII però no per això hem de pensar en un flux migratori constant i sostingut; ben al contrari, el ritme d'arribades fou variable i, com veurem tot seguit, oscil·là molt entre uns períodes i uns altres.

Tot sembla indicar, que l'arribada més intensa de francesos s'hauria produït durant les dècades centrals del segle XVI. Precisament, és a la documentació notarial castellanina d'aquells anys on apareixen de forma més sovintejada referències a francesos que viuen tant a Castelló d'Empúries com a d'altres llocs del Comtat. Per tal que el lector es pugui fer una idea precisa de l'important nombre d'immigrants francesos instal·lats en aquesta vila a mitjan segle XVI donarem un parell de dades.

Per una banda, destacariem que d'un total de 66 franqueses del pagament d'imposicions atorgades a nous pobladors per part de la universitat de Castelló d'Empúries entre 1540 i 1543, dues terceres parts (44) varen ser lliurades a francesos.⁽⁷⁾ Per bé que aquesta dada ja ens mostra la importància de la immigració d'origen francès és molt possible que la font –a causa de la seva pròpia naturalesa– ignori part dels francesos arribats a la vila per aquells mateixos anys. Probablement aquest tipus d'exempcions fiscals tan sols es donaven a aquells immigrants que establien casa pròpia a la vila, sovint casats i/o gent d'ofici. Si fos així, en quedarien fora molts dels mossos i treballadors no especialitzats arribats a la vila, normalment adolescents i joves solters que vivien amb els seus amos, un perfil, aquest últim, molt habitual entre els immigrants francesos.

D'altra banda, subratllem el fet que en el període 1555-1558 de 940 castellanins identificats a través de la documentació notarial, 102 (10,87%) serien immigrants d'origen francès. Probablement, també ens trobem davant de xifres mínimes pel fet que, tot sovint, els notaris i escriptors no consignaven l'origen geogràfic de les persones.⁽⁸⁾ Malgrat tot, el nombre de francesos identificats és prou il·lustratiu de les dimensions que per aquells moments tenia la comunitat francesa establerta a Castelló d'Empúries. Més encara: si tenim en compte que per aquells anys la població castellanina estaria entorn dels 2.000 habitants resulta que els immigrants francesos

6. NADAL i GIRALT, *Op. cit.* Segons aquests autors la immigració francesa a Catalunya s'inicià al final del segle XV i va persistir de forma general fins al final del segle XVII, amb un període àlgid entre 1540 i 1620.

7. AHG, Notarial, Castelló d'Empúries, CA 2018. *Liber franquiesiarum habitantium et aliorum actium universitatis ville Castilionis Emporiarum.*

8. Per exemple, a Pere Caminada, fuster habitant a Castelló d'Empúries, el trobem esmentat en un total de 7 ocasions entre 1555-58, però tan sols en dues hi apareix explicitat el seu origen francès. Aquest és tan sols un exemple dels molts altres de similars amb què ens hem trobat.

representarien prop d'un 5% de la població. I això, sense tenir en compte ni les dones ni els infants francesos, grups, però, que a jutjar per la seva presència a la documentació, semblen haver tingut un pes molt menor.

Si fem el mateix exercici, però per a final del segle XVI, el panorama canvia totalment. La documentació ens permet intuir que en aquells moments el volum de la immigració francesa establerta a la vila s'hauria reduït de forma molt important, tant pel que fa al seu pes relatiu sobre el conjunt d'habitants com pel que fa al nombre total d'efectius.

Taula 1
Immigrants francesos a Castelló d'Empúries

Període	Núm. francesos	% sobre total homes
1555-58	102	10,8
1585-88	22	3,5

Font: AHG, Protocols notarials de Castelló d'Empúries.

El 1585-88 els castellanins d'origen francès tan sols suposaven un 3,5% del total de castellanins identificats a través de la documentació notarial. Per bé que no es pot descartar que aquesta caiguda es degui a un relaxament dels notaris a l'hora de registrar l'origen francès dels individus, creiem que es deu, sobretot, a una caiguda real de l'afluència de francesos cap a la vila emporitana.

Les causes d'aquest fenomen podrien ser diverses. Per una banda, caldria esmentar raons d'àmbit general; segons els esmentats Nadal i Giralt, a partir de les darreres dècades del segle XVI i durant tot el segle XVII el flux de francesos immigrants s'hauria anat reduint –especialment a partir de 1620– per motius diversos com el fet que a Catalunya s'estaria arribant al sostre demogràfic, la millora de les condicions de vida en el Migdia francès i, sobretot, segons aquells mateixos autors, per l'actitud de "*represàlia general contra els francesos*" que s'adoptarà a partir del regnat de Felip IV en cas de conflicte amb la monarquia francesa.⁹ D'altra banda, però, existeixen causes en el propi medi local castellaní que podrien explicar perquè la reculada en el nombre de francesos hi fou tan intensa ja des de dates tan reculades. D'entrada, i a tall d'hipòtesi, direm que hi hauria pogut influir la probable crisi demogràfica de la vila durant la segona meitat del segle XVI. Però, possiblement, la raó principal pot ser que Castelló d'Empúries deixés de ser un lloc atractiu per a molts dels immigrants francesos que arribaven al Principat i aquesta raó hauria estat la decadència de la manufactura castellanina especialment intensa a partir de mitjan segle XVI.

9. NADAL i GIRALT, *Op. cit.*, pàg. 127.

1.2. Procedència

La immigració francesa dels segles XVI i XVII es tractà, amb vista de les dades, d'una immigració de llarga distància. Només cal fer un repàs a les diòcesis d'origen dels francesos establerts a Catalunya per fer-se càrrec dels centenars de quilòmetres que els separaven dels seus llocs d'origen. Fixem-nos, per exemple, en l'origen geogràfic dels immigrants francesos establerts a Castelló d'Empúries entre 1555 i 1558. Dels 102 immigrants identificats, en 85 casos (83%) en coneixem almenys el bisbat de procedència mentre que en 17 casos (17%) tan sols en coneixem l'origen francès. Amb tot, creiem que la mostra és prou significativa com per poder aportar-nos dades fiables sobre la procedència geogràfica dels immigrants establerts a la vila de Castelló d'Empúries a mitjan segle XVI.

Taula 2
Procedència dels francesos de Castelló d'Empúries (1555-58)

Bisbat	Núm. individus	% sobre total francesos
<i>Pirineus i Prepirineus</i>	18	21,2
Pàmias	6	
Rius	2	
Tarba	10	
<i>Llenguadoc i conca de la Garona</i>	28	32,9
Agen	3	
Albi	1	
Auish	3	
Leitora	2	
Lombers	6	
Montalban	4	
Narbona	5	
Tolosa	4	
<i>Terres altes i massissos</i>	37	43,5
Caus	24	
Rodès	12	
Sant Flor	1	
<i>Altres</i>	2	2,3
Borgonya	2	

Font: AHG, Protocols notarial de Castelló d'Empúries.

Mapa 1. Els bisbats del sud de França (s. XVI)

Font: NADAL, Jordi i GIRALT, Emili, *Immigració i redreç demogràfic*, Eumo, Vic, 2000, pàg. 142.

Com es pot veure, el grup més nombrós procedia d'un grup de bisbats que, seguint la classificació feta per Nadal i Giralt, estarien situats a la zona de les Terres altes i els Massissos. Cal destacar que dintre d'aquest grup s'hi troba el bisbat de Caus, diòcesi que aportaria el major contingent d'individus d'entre el grup de francesos residents a Castelló. Es tracta d'una àrea muntanyosa, d'agricultura pobre, que secularment havia expulsat població a causa d'un desequilibri estructural entre població i recursos. En segon lloc, trobem el grup de francesos provinents de la zona del Llenguadoc i la conca de la Garona, amb gairebé una tercera part del total dels individus de la mostra. Aquesta és una zona amb una agricultura pròspera i amb un equilibri demogràfic que molt probablement va començar a expulsar gent a causa de la crisi generada per les guerres de religió franceses. En tercer lloc, veiem com una tercera part dels immigrants procedien de la zona dels Pirineus francesos, sobretot del bisbat de Tarba. Aquesta era una zona que ja durant l'època medieval havia estat l'origen d'un notable flux d'immigrants temporals cap a la península Ibèrica a causa d'un problema secular de sobre població. En el segle XVI molta d'aquesta

immigració temporal esdevindrà definitiva a causa, sobretot, de la crisi econòmica i social que hi provocaran tant les guerres de religió entre catòlics i protestants com l'aparició del fenomen bandoler. Finalment, trobem un petit contingent d'immigrants procedents d'altres zones de França: en aquest cas es tracta de 2 immigrants originaris de la Borgonya.

Si comparem la procedència dels immigrants francesos establerts a Castelló d'Empúries en període 1555-58 i la dels francesos ingressats a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona el 1566 –tot just 10 anys més tard– els percentatges no coincideixen però sí que es manté la seva jerarquia.

Això significa que, a grans trets, a mitjan segle XVI, el perfil de l'immigrant francès establert a Castelló d'Empúries no diferia, en aquest sentit, amb el de l'establert en altres llocs de Catalunya, com per exemple, la ciutat de Barcelona.

Taula 3
L'origen dels immigrants francesos a mitjan del segle XVI (%)

Àrea d'origen	C. d'Empúries (1555-58)	Hospital Santa Creu de Bcn. (1566)
Pirineus i Prepirineus	21,2	25,7
Llenguadoc i conca Garona	32,9	30,7
Terres altes i Massissos	43,5	39,7
Altres procedències	2,3	3,1

Font: AHG, Protocols notarials de Castelló d'Empúries i NADAL, Jordi i GIRALT, Emili, *Immigració i redreç demogràfic*, Eumo, Vic, 2000, pàg. 288-289.

Pel que fa al període 1585-88 l'absència de dades sobre la procedència exacta dels immigrants francesos ens impedeix fer un exercici semblant a l'anterior. Malgrat tot, és probable que, tal com va succeir a la resta de Catalunya, a mesura que avançava el temps es produís un augment del nombre d'immigrants procedents dels Pirineus i els Prepirineus, en paral·lel a una caiguda del nombre d'immigrants originaris del Llenguadoc i dels Massissos.

1.3. Oficis i activitats dels immigrants francesos

Un dels factors determinants a l'hora de parlar dels oficis i les activitats a què es dedicaven els immigrants francesos és la seva edat. Tal com varen demostrar Nadal i Giral, la major part dels francesos arribaven a Catalunya amb edats compreses entre els 10 i els 20 anys. Es tractava, per tant, d'adolescents –o fins i tot de nens– molts dels quals, probablement, no havien après cap ofici. És per això que, en la seva major part, aquests immigrants es

dedicaven a feines que requerien poca o gens especialització. Dels 102 francesos localitzats a Castelló del 1555-58 coneixem l'ofici a què es dedicaven en 92 casos. D'aquests, més d'un 40% eren “treballadors”, la majoria dels quals servien com a mà d'obra rural, per bé que en alguns casos –pocs– els trobem també treballant com a “mulaters” (o, més aviat, mossos de càrrega i descàrrega?).⁽¹⁰⁾ A aquests caldria sumar-hi, encara, un 10% d'individus ocupats en activitats més específiques, però no per això gaire més exigents en destresa o coneixements, com serien els “pastors”, els “eugassers” o els “mulaters”.

Amb tot, no podem menystenir l'important contingent d'immigrants francesos –prop d'un 45%– dedicats a activitats artesanals o que, com a mínim,

Taula 4
Els oficis dels immigrants francesos a Castelló d'Empúries (1555-58)

Ofici	Núm. individus
Abaixador	2
Barreter	1
Baster	1
Cardador	1
Cirurgià	1
Eugasser	2
Ferrer	4
Fuster	3
Hortolà	2
Mercer	2
Mestre de cases	4
Oller	3
Pagès	3
Paraire	1
Pastor	6
Picapedrer	1
Sabater	5
Sastre	2
Serrador	1
Serraller	1
Teixidor de lli	2
Traginer	4
Treballador	39
Ofici desconegut	11

Font: AHG, Protocols notarials de Castelló d'Empúries.

10. AHG Notarial, Castelló d'Empúries, CA 1242 (29-I-1630). Antoni Nadal, treballador francès habitant als cortals de Castelló declara que coneix Antoni Martí, treballador natural de Benach, diòcesi de Pàmias, el qual està de mosso a casa d'en Sunyer, pagès de Vilacolum, fent “ofici de treballador”. Així mateix, Francesc Fajas, treballador rossellonès habitant a Castelló, declara que el mateix Antoni Martí havia estat llaurant amb ell durant 1 mes a casa de Pere Barrera del Coll, pagès de Sant Pere Pescador. Finalment, un altre francès de Castelló, Joan Llobera, dona fe que Antoni Martí s'havia estat a casa seva 3 mesos mentre treballava de mulater.

requereixen una certa especialització. I és que no podem oblidar que a mitjan segle XVI les tres quartes parts de la població activa de Castelló d'Empúries es dedicava, encara, a activitats no agràries. Sens dubte, això devia atraure un tipus d'immigrant que difícilment podia instal·lar-se en poblacions estrictament rurals.

Per sectors d'activitat, entre els immigrants francesos sobresurt el sector agropecuari que n'ocupa a més de la meitat (52%). En aquest sentit, cal destacar que la major part d'aquests individus treballarien com a mà d'obra assalariada; de fet, només hem identificat tres francesos qualificats com a "pagès". En segon lloc, trobem el conjunt d'oficis que conformen la trilogia manufacturera clàssica (tèxtil, cuir i metall), els quals donen feina a gairebé un quart (24%) dels francesos instal·lats a la vila. D'aquests la meitat s'ocuparien en la draperia, el sector més important de la manufactura castellanina. Finalment, destaca el sector de la construcció que ocupava a gairebé 1 de cada 10 francesos.

Si combinem la variable ofici amb la variable procedència dels immigrants francesos podrem apreciar com també en el cas de Castelló d'Empúries es produeix, a grans trets, una coincidència entre ambdues. Segons quina sigui la zona originària més freqüent, més probabilitats hi haurà que entre els immigrants hi predominin unes determinades activitats o unes altres. Tal com ja indicaven en el seu dia Nadal i Giralt, els immigrants de les terres altes i els massissos serien majoritàriament gent d'ofici, per bé que també en serien originaris un important nombre de treballadors no especialitzats; per contra, la presència de pastors hi seria mínima. Pel que fa als immigrants procedents de la zona del Llenguadoc i la conca de la Garona es tractaria bàsicament de treballadors no especialitzats. Alhora, dins d'aquest grup, també hi tindria un pes important la gent d'ofici. Finalment, pel que fa als immigrants procedents del Pirineu i el Prepirineu, la majoria estaven ocupats en el sector agrari, tot sovint com a pastors. També hi seran nombrosos els treballadors no especialitzats. Per contra, a diferència de les dues àrees anteriors, els artesans hi tindran una importància molt menor.

Si ens situem a final del segle XVI, concretament en els anys 1585-88, el ventall d'activitats a què es dediquen els immigrants francesos instal·lats a Castelló d'Empúries hauria experimentat una forta reducció. Desapareixerien gairebé tots els artesans i, per contra, la mà d'obra agrícola guanyaria pes dins del col·lectiu, concentrant a més d'un 80% dels individus.

Taula 5
Els oficis dels immigrants francesos a Castelló d'Empúries (1555-58)

Ofici	Núm. individus
Calderer	1
Ferrer	1
Hortolà	3
Mulater	1
Pastor	3
Sastre	1
Treballador	12

Font: AHG, Protocols notarials de Castelló d'Empúries.

Sens dubte, aquest canvi lligaria prou bé amb la teoria de Giralt i Nadal en el sentit que, per aquelles dates, la majoria d'immigrants francesos començarien a ser originaris de la zona pirinenca, i per tant, majoritàriament, gent dedicada a activitats agroramaderes. Però, a més a més, cal que tinguem en compte que en el transcurs de la segona meitat del segle XVI a Castelló d'Empúries s'hauria produït un procés de ruralització de l'activitat econòmica que, sens dubte, podria haver contribuït a la desaparició dels artesans entre els francesos arribats a la vila.

2. CONTROL I REPRESSIÓ DE LA IMMIGRACIÓ FRANCESA

2.1. L'immigrant francès vist pels catalans

Malgrat els efectes beneficiosos que va tenir la immigració francesa sobre la demografia i l'economia catalanes dels segles XVI i XVII, això no va impedir el sorgiment d'un seguit de prejudicis i recels entorn la figura de l'immigrant francès, tant entre la població com entre les pròpies autoritats catalanes.

Entre les diverses acusacions que requeien damunt de l'immigrant francès n'hi va haver tres que varen fer especial fortuna. La primera seria la de connivència, si no participació directa, amb actes de bandolerisme i/o altres formes de delinqüència. El francès era vist, en molts casos, com un bandoler en potència i no es dubtava en afirmar que el bandolerisme que en aquells moments afectava el Principat era un fenomen d'importació francesa i bàsicament practicat per individus d'aquella nacionalitat. En segon lloc, i sobretot arran de l'expansió del protestantisme en certes àrees del Migdia francès, fou també molt comuna la sospita que rere la immigració francesa s'hi amagava l'amenaça d'una penetració del protestantisme en terres de la monarquia hispànica. Finalment, també fou corrent, sobretot en moments de guerra o d'enfrontament amb la monarquia francesa, la consideració de l'immigrant francès com un súbdit poc fidel del que calia malfiar-se o, fins i tot, com el quintacolumnista que, eventualment, podria alterar l'ordre a la rereguarda.

Però tal com han demostrat diversos estudis, cap d'aquestes acusacions era massa fonamentada i, en conjunt, eren fruit –com sol passar encara avui– de la tendència a atribuir tots els mals als qui vénen de fora o no són com la majoria. Segons Xavier Torres,⁽¹¹⁾ en contra del que s'havia dit, dins de les partides de bandolers que actuaven a Catalunya els individus d'origen francès no eren majoria, la qual cosa demostra que el bandolerisme català fou un fenomen autòcton, fruit de la situació interna del país. Igualment, Núria Sales,⁽¹²⁾ fixant-se en la procedència geogràfica dels francesos instal·lats a

11. TORRES, Xavier, *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic, Eumo, 1991.

12. SALES, Núria, "Bandoliers espagnols i guerres de religió franceses", *L'Avenç* núm. 79, (1985) pàg. 46-55.

Catalunya, ha demostrat que es va tractar d'una immigració bàsicament catòlica. Pel que fa a la darrera de les acusacions, ja els propis estudis de Nadal i Giralt evidenciaven que l'arrelament i la integració dels immigrants a la societat catalana foren, en general, molt forts; el fet de casar-se amb dones del país o bé d'invertir-hi tota la seva fortuna evidencien la voluntat de la majoria d'immigrants de deixar enrere qualsevol tipus de lligam o fidelitat amb el seu país d'origen.

Tanmateix, les malfiances i les acusacions dirigides envers l'immigrant francès esdevingueren un lloc comú en l'imaginari col·lectiu de l'època fins al punt d'afavorir la promulgació de mesures legislatives dirigides al seu control i, eventualment, a la seva repressió. En determinades conjuntures, les autoritats catalanes varen arribar a promulgar autèntiques "lleis d'estrangeria" amb la finalitat de controlar les activitats dels immigrants instal·lats en el país i, alhora, reprimir qualsevol activitat suposadament delictiva en la qual poguessin participar, ja fos directament o indirectament.

2.2. La legislació contra els francesos fins a mitjan segle XVI.

Des de la fi del segle XV documentem diversos decrets d'expulsió dirigits a tots aquells immigrants francesos que no estiguessin treballant per a un amo. Aquestes mesures extremes es prenen en conjuntures molt puntuals de guerra amb la monarquia francesa i el seu àmbit d'aplicació solia circumscriure's a les zones frontereres com el Rosselló i la Cerdanya. La finalitat de disposicions semblants era fer fora del regne a tots aquells francesos que podien suposar un perill per a la tranquil·litat de la rereguarda durant un hipotètic conflicte amb la monarquia veïna. Aquest tipus de mesures afectaven aquell grup d'immigrants desvagats o mancats d'un domicili i una feina estables, sovint joves solters, els quals, des de l'òptica del poder, podien causar problemes.

Al marge d'aquestes iniciatives puntuals, les lleis generals que afectaven a tot el Principat de Catalunya no fan referència a mesures destinades al control i/o a la repressió de la immigració francesa en conjuntures de pau. Per exemple, ni les diverses compilacions de les Constitucions catalanes, ni les instruccions de Carles V per al nou virrei (1539) ni la *Crida del Llibre*⁽¹³⁾ (1616) no en contenen cap.

Malgrat tot, no hem d'oblidar certes tipologies de disposicions que de forma més o menys indirecta acabaven afectant molts dels immigrants francesos residents en terres catalanes. De fet, moltes d'aquestes es confonen amb d'altres de més genèriques referents a l'ordre públic que regulen aspectes com l'ús i la possessió d'armes, la repressió del bandolerisme i dels vagabunds,

13. La *Crida del Llibre* és una compilació de diverses disposicions virregnals tocants a l'ordre públic. Per a més informació vegeu: LALINDE, Jesús, *La institució virreinal en Catalunya (1471-1716)*, Barcelona, I.E.E.M., 1964.

el control dels pastors... En moltes d'aquestes lleis s'hi incloïen disposicions específiques contra els "gascons" o francesos instal·lats al Principat. D'entre totes aquestes en destacarem dues tipologies especialment recurrents.

Per una banda, ens referim a tota aquella legislació destinada al control dels pastors –molts dels quals, com hem vist, eren francesos–. D'entrada, se'ls prohibia la prestació d'ajut a qualsevol estranger que no fos pastor com ells. Així mateix, tot sovint, se'ls obligava a dotar-se d'un certificat signat pel seu amo i per un notari que donés fe que veritablement estaven al servei d'un amo. Disposicions semblants les trobem al llarg del segle XVI i XVII en diverses compilacions legislatives com són les Constitucions de 1510 i 1564 o la *Crida del Llibret* de 1616. La raó o l'excusa que justificava mesures semblants era la idea que molts estrangers que es dedicaven al bandidatge es feien passar per pastors o s'amagaven a les zones freqüentades per aquests.

Per l'altra banda, ens referim a totes aquelles regulacions sobre la possessió i l'ús d'armes ofensives dirigides als francesos, especialment als pastors i als "vagabunds".⁽¹⁴⁾ I és que, de fet, les autoritats catalanes assenyalaven directament els francesos d'estar al darrere de la majoria dels actes violents i els robatoris que es cometien arreu del país.⁽¹⁵⁾ A les Constitucions de 1510, per exemple, es prohibia que els francesos poguessin portar ballestes i d'altres tipus d'armes ofensives a excepció d'un bastó o un ganivet de punta. A les Corts de 1534 s'aprovà que cap francès –amb l'excepció d'aquells que estiguessin casats amb una dona catalana– podia portar ballesta, arcabús o qualsevol altre tipus d'arma que els fos prohibida sota pena de perdre el puny o de ser condemnats a galeres. A mesura que avançava el segle XVI i que, per tant, augmentava el flux d'immigrants francesos, aquest tipus de legislació s'anirà fent més complexa i alhora més dura; a les Corts de 1542 s'aprovarà la pena de galera perpètua per a qualsevol francès que fos trobat tot sol amb una ballesta o arma de foc. Si els francesos trobats eren dos o més, llavors se'ls aplicava la pena capital. Igualment, comencen a aparèixer sancions per als catalans que encobrissin, acollissin o col·laboressin amb francesos armats.

Totes aquestes lleis que acabem d'esmentar es donaven a conèixer a la població a través de crides públiques que es feien arribar arreu del territori. Per al segle XVI, tenim notícia de diverses crides que en alguns dels seus capítols o ítems fan referència a mesures específicament dirigides als immigrants francesos.

Així, entre les crides cinccentistes contra "vagabunds" n'hi havia que anaven adreçades als immigrants francesos, particularment, a tots aquells "*que no volen fer res [i] no curan sinó de menjar e beure e fer lo gorri e gallofreria.*"⁽¹⁶⁾

14. Segons sembla, en aquells moments el terme "vagabund" s'aplicava a totes aquelles persones que no treballaven i no tenien un domicili estable.

15. Per exemple, l'any 1542, el Consell de la Universitat de Girona, referint-se als bandolers i altres malfactors afirmava que "*la major part de dits mals homens sien gascons quis mesclen ab los de la terra y cometen infinits ladrocinis y crueltats.*" A.H.M.G., Manuals d'Acords, 26-VI-1542, pàg. 54.

16. Es tracta d'un fragment d'una crida virregnal del segle XVI inclosa dins de l'esmentada *Crida del Llibret*.

L'estat de guerra amb França –fos declarat o no– féu augmentar també el control sobre l'immigrant i, en conseqüència, generà la publicació de crides particulars que no només afectaven als francesos qualificats com a “vagabunds” sinó també a tots aquells que treballaven com a mossos i criats i no tenien casa pròpia. Per exemple, l'any 1529 una crida barcelonina, sota pena de 200 lliures, obligava a tothom a “*posar en las tarassanas de la present ciutat de Barchinona [...] tots los francesos, gascons, bearnesos y foxenchs que tendran en llur poder ho altrament habitaran en llurs cases y domicilis dins la present ciutat de Barchinona [...] pus emperò no sien capellans ho casats en la terra, ho pastors qui tinguen càrrech de bestiar de llana.*”⁽¹⁷⁾

En definitiva, fins a mitjan segle XVI el control i la legislació contra l'immigrant francès es concentrà, sobretot, en aquells individus considerats “vagabunds”; pel que fa a la resta, els que treballaven i tenien un domicili conegut, el seu control va estar sotmès als avatars de la guerra amb França, però, en qualsevol cas, no va implicar l'obligació de dotar-se de documentació que els identifiqués. Fins i tot, coneixem exemples de com l'aplicació de les mesures contra els francesos podia originar conflictes entre les diverses autoritats del país. Per exemple, l'any 1557 Tomàs Pons Vidal, Procurador General del Comtat d'Empúries es queixava que Andreu de Biure, Lloctinent del Capità General de Catalunya a l'Empordà havia fet detenir alguns francesos residents dins del Comtat d'Empúries així com els seus béns, la qual cosa, deia, anava en perjudici tant de la jurisdicció com del patrimoni del comte d'Empúries. En resposta, el tal Andreu de Biure afirmava que “*tostemps que convingue a la guarda de aquesta fortalesa [ciudadella de Roses] se és fet y.s farà*”.⁽¹⁸⁾

2.3. El “viratge” de Felip II i un nou model de control: l'exemple del Comtat d'Empúries

La dècada de 1560-70 és el moment de l'inici de les guerres de religió a França i coincideix amb l'arribada massiva d'immigrants francesos a Catalunya. A partir d'aquest moment, des del poder públic, es començarà a veure aquests immigrants com un perill per a la unitat religiosa i la pau interna de la monarquia hispànica, de manera que s'iniciarà un replegament de la península Ibèrica en si mateixa i un aïllament que pretenia evitar els possibles “contagis” provinents d'Europa. És el que la historiografia ha anomenat “el viratge de Felip II”.

No és pas casualitat, per tant, que sigui en aquests moments quan comencem a trobar testimonis d'un nou mètode de control de la immigració francesa per part de les autoritats. Ara ja no es tractarà només d'expulsar els

17. NADAL i GIRALT, *Op. cit.*, pàg. 90-91.

18. AHG, Notarial, Castelló d'Empúries, CA 925 (28-II-1557).

francesos vagabunds o mancats de feina, sinó que s'intentarà controlar via documentació a aquells a qui serà permès de quedar-se. Però malgrat la importància i la novetat d'aquest tipus de mesures, la historiografia se n'ha fet poc ressò; fins ara només Joan Reglà s'hi havia referit i encara de forma molt breu. Segons aquest historiador, el 1562 el virrei García de Toledo va manar, sota pena d'arrest, que tots els francesos arribats a Catalunya després de l'1 de gener de 1561 s'havien de proveir d'un "billet o bollari" expedit per les autoritats locals del lloc on residissin.⁽¹⁹⁾

Un exemple molt més detallat d'aquesta nova modalitat de control de la immigració el constitueixen un grup de crides publicades en l'àmbit del Comtat d'Empúries i datades en els anys 1563 i 1564.⁽²⁰⁾ Al costat de disposicions com les que hem vist anteriorment a propòsit dels pastors i l'ús d'armes ofensives, en totes elles, s'hi poden trobar un o diversos capítols en què es commina a certs col·lectius d'immigrants francesos residents en l'àmbit del Comtat d'Empúries a dotar-se d'un albarà o bitllet –documentació, en definitiva– amb el qual puguin certificar que estan treballant com a mossos o pastors per algun amo. La possessió d'aquest document d'identitat seria la garantia per evitar l'expulsió i seguir resident de forma legal dins del territori del Comtat.

El perquè de la promulgació d'aquestes crides emporitanes caldria buscar-lo en el clima de por i paranoia que s'hauria viscut a Catalunya entorn als anys 60 del segle XVI davant de l'esclat de les guerres de religió a França i que hauria propiciat la proliferació de sistemes de control sobre la immigració francesa més estrictes. Cal dir, però, que les autoritats comtals justificaven la promulgació d'aquestes crides adduint "*el gran deservy de la pau y la tranquilat de la república*" que implicava la presència dins del Comtat d'Empúries de bandolers i quadrilles de francesos armats, molts dels quals anaven "*ab aire fingit y dissimulat y sots color que estan ab amos treballant.*"⁽²¹⁾ Ignorem la veracitat d'aquest tipus d'afirmacions. En qualsevol cas, la manca de referències a disposicions similars per a períodes posteriors ens fan pensar que, probablement, varen ser fruit d'uns moments de desconcert davant dels esdeveniments a l'altra banda dels Pirineus i d'alguns brots de bandolerisme en territori català.

Si analitzem a fons el contingut d'aquestes crides emporitanes ens adonarem que s'hi fa referència a dos tipus diferents de documentació personal. D'una banda, hi hauria els certificats que havien de portar tots els pastors, fossin autòctons o estrangers. Aquesta modalitat ja la trobàvem en analitzar la legislació dirigida als pastors i, per tant, la seva presència no suposa cap canvi respecte dècades passades. De l'altra, s'hi esmenta la documentació que, sota

19. REGLÀ, Joan, *Felip II i Catalunya*, Barcelona, Aedos, 1956, pàg. 77-78.

20. ADG, Arxius parroquials incorporats, Castelló d'Empúries, Pregons i crides 1558-1565. Aquesta documentació va ser presentada per mi mateix en el curs del XIV Seminari d'Història Econòmica, "Migracions. Perspectives regionals i dinàmiques globals", organitzat pel Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona, celebrat els dies 11-13 de juliol de 2001.

21. ADG, Arxius parroquials incorporats, Castelló d'Empúries, crida de maig de 1564.

diversos apel·latius (albarà, cèdul·la, pòlissa, billet o bolletí), anava destinada en exclusiva als immigrants francesos. A diferència de l'anterior, aquesta tipologia resulta ser una novetat respecte al període anterior.

Però quins francesos estaven obligats a documentar-se? Malgrat l'ambigüitat que en diverses ocasions ens mostren aquestes crides, podem dir que, a grans trets, hi estaven obligats tots aquells francesos solters, sense casa pròpia i que treballaven per algú. Forçant-los a identificar-se, les autoritats comtals tractaven de diferenciar-los de tot aquell personal vagabund, és a dir, mancat de domicili i feina que, eventualment, podia passar a engruixir les files de les partides de delinqüents i bandolers. Per tant, quedaven exempts d'aquesta obligació, per una banda, els francesos "vagabunds", els quals eren expulsats del Comtat, i, de l'altra, aquells francesos més o menys establerts, és a dir, que estaven casats i que tenien casa pròpia i estable. En definitiva, doncs, era la possessió d'un domicili i d'una feina allò que permetia a l'immigrant francès seguir residint dins del territori del Comtat; en cas que no fos així estava condemnat a ser-hi perseguit i, finalment, a ser-ne expulsat.

Fins ara no tenim notícia que cap d'aquests albarans o pòlisses identificadores s'hagi conservat però, en qualsevol cas, les pròpies crides ja ens informen sobre el seu contingut hipotètic. Es tractaria de documents personals i intransferibles en els quals s'hi faria constar de forma explícita tant la identitat del seu titular com la de l'amo pel qual treballava. Evidentment, aquesta circumstància requeria la col·laboració dels propis amos dels francesos, els quals estaven obligats, segons ens informa una de les crides, a comparèixer davant de les autoritats per tal de respondre de la "*bona vida y fama*" d'aquells.

Pel que fa a la potestat per lliurar aquesta documentació als francesos, totes les crides indiquen que era el president i general procurador del Comtat d'Empúries –càrrec just per dessota del propi comte– l'encarregat d'expedir-la de la seva pròpia mà. Donat el cas, però, ho podia fer qualsevol altre oficial senyorial o notari.

L'incompliment per part dels francesos de l'obligació de documentar-se podia comportar-los penes gravíssimes. Si passat el termini d'uns pocs dies que se'ls donava des de la promulgació de la crida eren trobats sense la corresponent cèdul·la identificadora encara que fossin "*stats trobats estar ab amo*", la justícia comtal els podia condemnar a penes que anaven des de l'assotament fins a la galera perpètua. Igualment, els propis amos que tenien francesos al seu càrrec podien ser condemnats a pagar 10 lliures "*si passats los dits vuyt dies tindran aquells [es refereix als francesos] en ses cases o jasses sens dita pòlice o bollatí donant-los soldada o no donant-los soldada.*"⁽²²⁾ Tanmateix, se'ns fa difícil pensar que un sistema de control de la immigració tal i com es planteja en aquestes crides pogués ser aplicat amb èxit en el segle XVI, quan, fins i tot en l'actualitat, els estats moderns són incapaços controlar tots els immigrants que hi resideixen.

22. ADG, Arxius parroquials incorporats, Castelló d'Empúries, crida de maig de 1564.

En definitiva, l'anàlisi d'aquestes crides ens ha deixat entreveure que la immigració francesa resident a Catalunya i, en aquest cas en el Comtat d'Empúries, durant els segles moderns va conèixer en el seu interior realitats molt diverses. Però, més enllà del francès com a heretge o com a bandoler –personatges que malgrat tot també existiren– descobrim una immigració “legal” –potser la seva major part– dedicada al treball i en vies d'integració si no ja integrada. Una immigració amb una vida pacífica i laboriosa que en molts casos no justificava la duresa del control i de la repressió que les autoritats del país exerciren damunt seu, sobretot a partir de mitjan segle XVI.

3. APÈNDIX DOCUMENTAL⁽²³⁾

Document 1. (Octubre 1562)

“[...] de Pallars, Comte de Empúries e de las montanyas de Prades. Y com que hoïda e notícia de ell dit President y General Procurador sia pervingut que en lo present Comtat de Empúries vagen molts bandolers e homes de mala vida e altres armats, de nits y de dias, qui acodrillats e cohadimats e altrament basen, roben, desafien a molts particulars de dit Comtat [...] altres, y fan y cometen altres malefícis e delictes en desacato de la Majestat Divina, per judici de molts y detriment de llurs ànimes e menyspreu de la justícia temporal. Per-tant, dit Senyor President e General Procurador, ab tenor de la present pública crida e sens perjudici ni derogació de les altres de part e manament seu en la present vila de Castelló de Empúries a 9 de abril 1558 y après en altres pres publicades ho publicada, ans ajustant y añadint aquesta ho los presents capítols en aquella o aquelles y estant y perseverant en aquella ho aquelles vol y mana: que no-ssia ninguna persona de qualsevol grau ley e condició e natió que sia, encara sian catalans, spanyols strangers francesos eo de qualsevol altre nasió, encara sien tots de una nasió hara mesclats ab altres de nasió o nasions, que no gos ni presumesca, per lo present Comtat, estar ni anar armat ho armats de ballesta ho ballestas, rodella ho rodellas, llansas ho bastons ferrats, arcabús, ascopeta ho ascopetes, acohadimat o acodrillat acohadimats o acodrillats de tres en amunt altrament si axí armats acodrillats o cohadimats aniran ho estaran en alguna part de dit comtat de tres en amunt. Altrament, si axí armats, acodrillats o cohadimats aniran ho estaran en alguna part de dit Comtat de tres en amunt, incorregan e cadahu de ells incorrega per quiscu e quiscuna vegada a pena de ésser assotat en e per la present vila de Castelló de Empúries e per los llochs acostumats de aquella ea pena de galera perpètua, reservada a ell dit Senyor President moderatió o comutació ben vista.

Més, vol y mana: que qualsevol persona qui en dit Comtat de Empúries veurà dits armats acohadimats e acodrillats, en continent los veja, los pose so de via fora, lo qual, los qui-l hoiran repreguen e hajen a reprendre. Altrament, tant los qui no posaran dit so de via fora com los qui no-l rependran, incorreguen y quiscun y quiscuna vegada en pena de X lliures barcelonesas aplicadores als cofrens de Sa Excelència. [...]

23. Per tal de facilitar la lectura dels següents textos s'han aplicat les normes d'accentuació i puntuació quan la grafia ho requeria, s'ha normalitzat l'ús de majúscules i s'han separat els mots que anaven aglutinats amb un punt volat. Així mateix, els fragments malmesos o incomprendibles s'han indicat amb punts suspensius dins de claudàtors

Més, dit Señor President ab la present pública [...] y per desguiats (hanex) vol y mana: totes y qualsevol perssones que a-fins lo dia present sien guiats ho guiades tant per ell com per qualssevol oficials del present Comtat de Empúries [...]"

Document 2. (31 de Març de 1563)

“Ara hoiau tothom generalment què-s notifique y fa hom a saber de part del Molt Magnífich Señor lo Señor Miquel de Boxados, donzell, President y General Procurador de la vila de Castelló y Comtat de Empúries per lo Excellentísimo Señor lo Señor Don Alonso Ramon Folch olim de Aragó, Duch de Cardona y Sogorb, Gran Conestable de Aragó, Marquès de Pallars, Comte de Empúries y de les montanyes de Prades [...] que com a notícia de ell dit Señor President y General Procurador sia novament pervingut que per lo present Comtat van molts strangers armats, de hont se segueix que-s fan algunas cosas molt enormes y so volent provehir a ditas cosas y posar la terra en pau y tranquillitat, ab tenor de la present pública crida mana: que no sia ningú de nasió francesa qui gos ni presumescha aportar ninguna manera de armes offensives [...] pastor gos donar meniar ni a beure a ningun stranger no sia pastor e que quiscun pastor age tenir albarà signat de mà de son amo ab segell ho certificasió de mà de algun official de Sa Excellència he ho de algun notari. E si serà trobat sens tal albarà, encorregan en pena de ésser assotats ho de galera per lo temps que arbitrarà ell dit Señor President y General Procurador.

Més, vol y mana dit Señor President y General: que tots los qui no seran casats ho no tindran casa parada y starant en lo dit Comtat de Empúries sens amo e ordinàriament dessaran de treballar llur offici per spay de tres dies, salvat just impediment, se-n vagen de dit Comtat dins altres tres dies. Y si faran lo contrari que cayguen en pena de vint y sinc lliures, y qui no las porà pagar, de ésser assotat per la present vila de Castelló.

Més, vol y mana dit Señor President y General Procurador: que no sia ningun hostaler ho hostalera ho altres qui tingan posades qui gos ni presumescha acullir en son hostel ho posada més de dos strangers, avingut que no stigue ab amo o aport pòlissa de dit Señor President y General Procurador eo de algun official de Sa Excelència. E axò, sota pena de deu lliures aplicadores y la tersa part al acusador y las restants dos parts als coffres de Sa Excelència.

Més, vol y mana dit Señor President y General Procurador: que tots los de nasió francesa qui sian ab amo ho starian ab amo y no seran casats ho tindran casa parada, que dins deu dies primer vinents del die de la publicació de la present en avant comptadors, haian haver pres albarà ho pòlissa de dit Señor President y General Procurador ho de algun official de Sa Excelència. Passats dits deu dias, essent trobats sens dita pòlissa, encoregan en pena de ésser assotats ho de galera.”

Document 3. (Desembre de 1563)

“Ara hojau tothom generalment què us notifica e fa hom a saber de part del Molt Magnífich Señor lo Senyor mossèn Miquel de Boxadors, donzell, President e General Procurador de la vila de Castelló e Comtat de Empúries per lo Excelentísimo Señor lo Señor don Francisco de Aragó, Duch de Sogorb y Comte del present Comtat de Empúries: que com a hoïda e notícia de ell dit Señor President e General Procurador sia pervingut que alguns poch tement Déu y la justícia temporal han comesos alguns

delictes y aportades armes offendibles, tant de nit com de dies e tant dins la vila e ballia de Castelló com encara dins lo Comtat de Empúries, y ce té recel eo temor que los tals personatges e o altres en sdevenidor no fassan lo conseblant eo major, lo que ha redundat y redundaria y redundaria en desvervey de Déu e de Sa Excelènsia y detriment de la pau y tranquilitat de la república y dany dels poblats vivints en lo Comtat de Empúries y de altres. Volent, per ço, lo dit Señor President obviar al que-s poria seguir y conservar en pau y tranquilitat los poblats en lo Comtat y purgar lo dit Comtat de mals homens y donar modo que los qui no volran viura per amor de virtut segons lo modo que-s pertany que, almenys per temor de pena, se encaminen en viure com convé a personas pecíficas y de bona vida, ab tenor de la present crida vol e mana: que no sia persona alguna de natió francesa que no sia casat o stat casat tenint encara casa parada qui gos ni presumesca aportar ballestas, arcabussos o scopetes perades o desperades sots pena de ésser assotats y bandeiat y paradas o parats sots pena de perdra lo puny o de galera perpètua. Y tirant contra alguna persona sots pena de mort natural, reservada moderació e conmutació de pena que per a dit Senyor President.

Més, vol y mana: q'en cars sien trobats anar francesos que sian dos o més, entre los quals y hagués hu qui aportas archabús o ballesta, scopeta, parades o desperades, y los altres lança o lanças, que encorregan en pena de mort natural e que [...].

Més, vol y mana dit Senyor President: que no sia ningun de natió francesa qui gos ni presumesca portar altrás armas offendibles com so spasas, stochs, dagas, punyals, bastons de dos botó y altrás bastons ferrats ni altre imatge de armas. E asò, sots pena de ésser assotats eo de galera per lo temps que arbitrarà ell dit Senyor President, exceptats los pastors qui seran ab amo, los quals pugan portar punyal y bastó que no sia ferrat.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que no sia algun català o altra de qualsevol altra natió puga anar ab dits francesos armats ab las armas dalt en lo primer e lo segon capítol exprimides y prohibides. Y anan y seguint ab aquels per tres dies o més, continuats o interposats, incorregan a pena de galera perpètua, reservada a ell dit Senyor President moderatió o conmutació ben vista.

Més, vol y mana: que no sia persona alguna de qualsevol, grau ley o condició, sia qui sia, de natió de Cathalunya eo de altra natió, excepte de nació francesa a la qual està prohibit, que gos ni presumesca anar en companyia de altro o de altres de armas offendibles consemblants o de altre imatge de armat o armats aportar arcabussos o arcabús, scopetes o scupeta, ballestas o ballesta, parats o paradas, de nits ni de dies, tant en la present vila y ballia de Castelló com en lo Comtat d'Empúries, si donchs no tenian llicència d-ell dit Senyor President eo de son Lloctinent sots pena de perdra las armas y d-estar per spay de dos anys en galera, reservada la facultat al dit Senyor President de poder comutar tal pena en menor corporal o pecuniaria, entenen y declarant ab la present crida, sian compresas tant les personas que seran trobadas ab las ditas armas com les personas qui no seran trobadas ab aquellas presents, emperò las hagen aportadas.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que qualsevol que tinga ballestas xicas e que tingan lo obrer més curt de quatre pams de Barcelona y scopetas o arcabussos menos de canó de tres pams y mig de larch de dita de canor de Barcelona, que dins deu dies hajan aquellas o aquels aportar a casa de dit Senyor President sots pena de sinquantia liuras aplicadoras als coffrens de Sa Excelènsia, reservada la moderació al dit Senyor que ben vista li serà.

Ítem vol y mana lo dit Senyor President: que no sia persona alguna [...] pena com bé li pareixerà.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que no sia ningú ni ninguns que gos ni presumisca de [...] portar armes offendibles dins la present vila de Castelló y raval de aquella, excepta spasa ben guarnida de behina [...] y que aquella hagen aportar en la sinta [...] sots pena de perdre les dites armas y de sinquanta ducats. Y qui no la porà pagar de ésser asotat per los llochs acostumats de la vila de Castelló entenant y declarant la present publicació [...] loch en las personas que seran trobadas portar spasa sens aportarla a la cinta y sens ésser ben guarnida de beyna [...]. E també en las personas que seran trobades ab ditas armas com las qui no seran trobadas ab aquellas presents las hagen portades, reservada a ell dit Senyor President facultat de poder moderar o comutar la dita com li paraxarà.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que qualsevol persona qui veurà o veurà porà portar a persona alguna las armas demont dites en la forma alt especificada, sia obligada, en continent, posar so de via fora sots pena de deu liures aplicadores als coffrens de Sa Excelènsia o si, per ésser los qui aportaran tals armas soberchs, no gosaran per temor de ésser damnificat posar lo dit so de via fora, que immediatament sia obligada sots la dita pena de deu liures y denuntiar las tals personas trobadas eo vistes ab dites armas, qui y quants seran y de què moda y en quin lloch són stats vistos a ell dit Senyor President y General Procurador eo a son Lochtinent eo Assessor y Comissari eo al Magnífich Vaguer eo al Jutge ordinari del Comtat d'Empúries per que se puga ab diligència provahir contra aquels.

Més, vol y mana lo dit Senyor President que essent posat lo dit son de via fora, que tots los qui hohiran o sentiran aquell o sian oficials eo no oficials que sien en lo Comtat de Empúries, hagen de exir ab las milors armas tindran eo podran haver y continuar dit so de via fora y seguir aquell y encalsar y pendre los qui tal armas prohibidas seran trobats portar fins que vingan [...] y forsa de la justícia e açò [...].

[...] paradas per poder danyar o offendre [...] a altre y barrellar alguns eo haver malas rahons per ocasió de les quals se puga considerar [...] mediatament hage de posar so de via fora [...] hont tal cosa se seguirà y menester [...] per lo semblant que qualsevol que tal remor sentirà o tal so de via fora ohirà hage ab molta prestesa continuar lo dit so de via fora y anar y acudir en les parts hont menester serà y seguir y perseguir los mals factors y aquells pendre per portar y posar en mà de la justícia. E açò, sots pena de deu liures aplicadores als coffrens de Sa Excelènsia.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que qualsevol persona de qualsevol grau, ley o condició sia qui veurà o sabrà que algun official de Sa Excelènsia vol pendre algú o serà en lo exercici de pendre algú y lo qui se volrà pendre o serà pres farà resistèntia al dit official eo se grasarà a rompent de aquelle cridant o no cridant via fora dit official, sia obligat, en continent, ab las millors armas tindrà o haver porà anar e acudir hont dit official serà eo en las parts hont menester serà y prestarli lo favor y [...] que comvindrà. Y havent posat so de via fora dit official en continuar y proseguir aquell y [...] aquell a qui dit official volrà pendre o haurà pres. E açò sots pena de deu liures aplicadores als coffrens de Sa Excelènsia.

Més, vol y mana lo dit Senyor President y General Procurador: que hoint-se o sentint-se so de via fora en lo Comtat de Empúries que los ballas y cònsols de aquells llochs o algun de ells, y en lur absència los habitants dels tals lochs, fasan o fasa repicar eo (remoraïar) les campanes a modo de so de via fora. Y los dels lloch [...] fins qui tal so sentiran ohiran per lo semblant. E açó, sots pena de tres liures aplicadores als coffrens de Sa Excelènsia.

Més, vol ho mana lo dit Senyor President: que sia hoit a las personas qui aniran y acudiran al so de via fora y prestaran favor y auxili als oficials de Sa Excelènsia com dalt es dit aportar [...].

[...] prohibides se seguiran naffras o morts dels [...] que tals naffras o morts no sian tinguts a penas [...] resistència y altrament nos [...] perdrà speransa de dita resistència.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que tots los qui acudiran en lo so de via fora eo en prestar favor o auxili als officials de Sa Excelència com dalt és specificat no-s pugan [...] sens [...] demanada y obtenguda de algun official de [...] sots pena de tres liures per quiscun y per quiscuna vegada que serà fet lo contrari, aplicadores als coffrens de Sa Excelència.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que no sia ningú ni ninguna qui gos donar a menjar ni a beure ni aculirà dabats mals factors gitats de pau y de treva ni a-bandejats del present Comtat ni-a personas [...] qui porten armes prohibides designadas en los precedents capítols, sots pena de sinquanta ducats aplicadors als coffrens de Sa Excelència.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que ningun pastor gose donar a menjar ni a beura a algun stranger que no sia pastor e que quiscun pastor hage tenir alberà signat de mà de son amo ab sagell o certifficat de mà de algun official de Sa Excelència eo de algun notari. E si serà trobat sens tal alberà encorrega en pena de deu liures e de ésser assotat.

Més, vol y mana dit Senyor President: que no sia ningú ni ninguna persona qui gos desafiar en nom propi o [...] universitats, comunitats, capítols, axí de sglésias catedrals com de collegiadas, monastirs e personas eclesiàstiques ni altres persones particulars de qualsevol grau, ley o condició sien. E açò, sots pena las penas statuidas per Constitucions de Cathalunya e altrament per disposició de dret.

Més, vol y mana lo dit Senyor President que tota persona que serà damnificada de pedrada eo damnificada eo injuriada, tant de fet com de peraula, hage a denunsiar lo tal dany o robo [...].

[...] que tots los qui no seran casats y staran en lo Comtat d'Empúries sens amo e ordinàriament, cessaran de treballar de llur ofici per spay de tres dies, salvat just impediment s-en vagen de dit Comtat dins altras tres dies y, si feran lo contrari que cayguen en pena de vint y sinch liures. E qui no las podrà pagar que hage de ésser assotat per los llochs acostumats de la present vila [...] posats en galera a àrbitre del dit Senyor President, lo qual puga elegir y imposar de les dites penes la que volrà.

Més, vol e mana lo dit Senyor President: [...] quant gran cosa és agaraballar les vitouallas [...] vida humana y lo abús [...] ningú ni ninguna qui gos ni presumesca agaballar ninguna manera de grans sinó solament comprar lo que-s deurà menester per promisió de sa casa y família, sots pena de vint y sinch liures y de perdre los tals grans per quiscú e quiscuna vegada serà fet lo contrari.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que no sia persona qui gos ni presumesca jurar eo blasfemar los noms de nostro Senyor, de nostra Senyora ni de Sancts ni Sanctas, sots pena de tres liures aplicadores a los coffrens de Sa Excelència eo de star per spay de mije hora en lo collar de ferro del castell, no entenen emperò per aquesta constitució de pena, recedir de la pena imposada per la disposició del dret comú en cars que la qualitat de la persona ho requeresca.

Més, vol y mana lo dit Senyor President: que no sia ninguna persona de qualsevol ley o condició sia qui gos ni presumesca tenir dona amigada o donas amigadas ni hostaler donas erradas per major temps los és permès per lo dret monicipal eo altrament. E açò, sots las penas statuides eo imposadas tant per lo dret monicipal com comú.

Més, vol y mana lo dit Senyor President que tots los que són guiatgs en lo present Comtat de aquesta hora en avant sian desguiatgs, com ab thenor de la present los desguia e que [...] pugan alegrar més dels guiatges concedits per qualsevol officials.

[...] sots pena de sinquanta [...] Sa Excelència e qui no porà pagar que hage de [...] la present vila.

Més, vol e mana dit Senyor President y General Procurador: que [...] los territoris consentits per ell o per altres officials del present Comtat a qualsevol jutges, comessarís y altres officials fins lo die present [...] per revocats per quant al tenor de la present aquells tots los revocha y per revocats vol haver.”

Document 4. *Crida per extirpar la freqüència dels bandolers y reseptadors de aquells y del orde se té de tenir.* (Maig 1564)

“Ara oiau tothom generalment què us notifica y fa hom a saber de part del Molt Magnífich Senyor lo Senyor mossèn Miquel de Boxadors, donzell, President y Procurador General de la vila de Castelló y Comtat de Empúries per lo Excelentísimo Senyor don Francisco de Aragó, Duc de Sogorb, Gran Constable de Aragó y Comte de dit Comtat de Empúries: per quant a la esperiència se veu lo grandíssim abús se fa de cada die de robar y anar aquadrillats ab moltes armes offendibles molts poc tement a Déu ni zelant lo bé del prohíisme per la insaciable malícia, avarítia y maligne desig y propòsit tenen en damnificar les persones y béns de son pròxim per lo que [...] a dita malísia donar congruent remey y extirpar aquella. Per ço dit Senyor President ab lo present edicte general no derogant a altres edictes sobre açò fets y altrament ans a·d·aquells a instar y assimilant notifica y mana: que no sie ninguna persona de qualsevol ley o [...] ballestes, lances, rodelles [...] seran trobats o vistos portar o alguna de les susdites, ço és [...] solportar balles, la scopeta, ab pedrenyals o sense pedrenyals, parades o desaparades, ipso facto incorreguen en pena de servir tota llur vida en galera. E si seran trobats ho seran vists [...] anar dos o més que sien gascons o de natió francesa entre los quals hi hage hu que aporte balles ho arcabús o scopeta, ab pedrenyal o sense pedrenyal, parada o desaparada, y los altres llansa o llanses, tots incorreguen en pena de mort natural. E si seran dos o més que aporten llanses soles incorreguen en pena de servir tota llur vida en galera en tal manera que no puguen aportar ninguna de les dites armes ni rodellas ni broquers. E si algun català o altre qualsevol persona anirà ab los dits gascons o de natió francesa anar axí armats ab les armes dalt prohibides si auran seguit tres dies o més, estimes o interpolats, incorreguen en pena de servir tota llur vida en galera, sens alteratió ni diminutió de altre pena major o menor ultra la susdita se·ls pugués ajustar y aplicar per rahó y causa de altres delictes aguessen comesos y perpetrats a la qual, per la present crida no·s derogue ni se entén derogar, a moderatió sempre de dites penes ab dit Senyor President salvada.

[...] vol e mana dit Senyor President: per·a foragitar los dits bandolers, lladres e altres semblants delinqüents armats y coadunats del present Comtat y límits de aquell, que de la present hora en avant, qualsevol persona de qualsevol ley o conditió sie que estigue dins lo present Comtat que vehent anar o passar dita gent armada ab les armes susdites de dos en amunt age de posar so de via fora y reportar aquell al lloch més prop de hont serà, lo qual age a notificar al balle de dit lloch si hi serà. I si no·y serà les hores als cònsols o prohomens o a hu de aquells si en dit lloch se trobaran o trobarà. Si·no ell mateix lo age a reprendre e inseguir. Al qual en tal cars y a·sots los cònsols y prohomens susdits dit Senyor President done ple poder de perseguir y inseguir aquells. E officials y en tal cas puguen manar y posar pena a tots las [...].

[...] inviolablement y los qui seran [...] incorreguen en pena de deu liures moneda barcelonesa [...] aplicadores als coffrens de Sa Excelència.

Ítem vol e mana dit Senyor President e General Procurador: que [...] que sie lo so de via fora e algú dels dits llochs del present Comtat que lo balle, cònsols, prohomens o lo qui·l reportarà age, en continent, de tocar les campanes ab so d'entrant via fora sots pena de deu liures moneda barcelonesa aplicadores als cofres de Sa Excelència.

Ítem vol e mane dit Senyor President: que los altres loc o lochs circumvehins del present Comtat hont dit so de via fora y tocar de campanes agen immediatament rependre aquell y tocar les campanes. E los habitants en dit lloch agen a seguir aquell fins al lloch hont s'és comensat y de qui fins allà hont convindrà y sabran dits malfactors van o són anats y los balles, cònsols, prohomens o altres notables persones de dit segon lloch y circumvehí agen, axí mateix com és dit, ab sa gent armada acodir en dit so de via fora e inseguir dits bandolers o malfactors per tots los llochs hon vists seran del present Comtat. Y axí mateix vol e mane dit Senyor President se face en tots los altres llochs del present Comtat, a ffi y effecte que tots los llochs circumvehins y altres sentiran dit so agen acodir en aquell e inseguir dits malfactors sots la dita pena de deu liures aplicadores com és dit en la qual incorreguen tantes quantes vegades faran lo contrari.

Ítem vol e mane dit Senyor Procurador General: que per què ningú se pugue scusar per temor de posar dit so de via fora per oïr ho dits malfactors, que qualsevol de qualsevol ley o conditió sie que veurà dits malfactors en lo modo susdit, si té temor que no·l danyen per ell cridar dit so de via fora, age almenys, en continent, a-reportar aquell secretament als dits balle, cònsols o prohomens, denunciand-los lo lloch ha vist dits malfactors y per hont van. Y dits balle, cònsols o prohomens agen a-reprendre e inseguir aquell com si palesament se fos posat sots la dita pena [...] aniran a treballar fora ses cases se·n agen aportar [...] més tindrà y aquelles tinguen hont treballaran sots pena de deu liures.

Ítem vol e mane dit Senyor President: per a més promptament effectuar lo susdit que si dits malfactors exien fora dels límits del present Comtat y entraven de altra senyoria, que lo tal qui aurà posar y perseguirà dit so de via fora lo age a denunciar y reportar al balle del lloch hont se trobarà de la dita senyoria, lo qual balle, segons se té per cert, perseguirà aquell y tots los que ab dit so vindran agen a seguir aquell tal bal com si fos del present Comtat sots la dita pena de deu liures.

Ítem vol e mane dit Senyor President: que tots los balles del Comtat, cònsols, prohomens acodiran a dit so de via fora ahont primer s'és comensat per effecte de inseguir aquell agen ha o temperar al balle, cònsols o prohomens del dit lloch primer en tot lo que·ls manarà ells y tota la gent portaran sots la mateixa pena.

Axí mateix, vol e mana dit Senyor President: que com sie axí notat que per tenir dits lladres caus segurs en cases de alguns particulars y per tenir sos certs receptadors qui los furts e lladrocinis [...] e aquells [...] y amagats tenen, que no sie ninguna persona de qualsevol ley, grau o conditió sie qui gos, de la hora en avant, tenir, recollir ni receptor los susdits lladres, malfactors ni altres de aquells en ses cases ni qualsevol espècie de roba, moneda, bestiar gros ni menut, ni de aquells dites coses pendre ni comprar sots la mateixa pena que incorren dits lladres per dits furts. Y [...] aquells o pagar íntegrament a sos hamos dels quals seran trets y altra pena arbitrària a dit Senyor President y General Procurador ans si tals coses, robes, bestiar o moneda dits malfactors o la [...] los auran comanada y ells dits lladres en ses cases staran malalts o altrament ho hagen a denunciar al dit Senyor President [...] dels oficials de la vila de Castelló sots pena de deu liures.

Ítem vol e mane dit Senyor President: que no sie ninguna persona de qualsevol grau, ley o conditió sie que de nits gos ni presumisca anar [...].

Ítem vol e mana dit Senyor President: que qualsevol persona fos guiada per alguns oficials de la present vila y Comtat, de la present hora en avant se tinguen per desguaiada de tal manera que en res ni per res no-s puguen alegrar de son guiatge.”

Document 5. (Maig 1564)

“Ara oiau qui us fan a saber e tothom generalment de part del Magnífich Senyor lo Senyor mossèn Miquel de Boxadors, donzell, President e Procurador General del Comtat de Empúries per lo Excelentísimo Senyor lo Senyor Don Alonso de Aragó, Duc de Sogorb, Gran Conestable de Aragó y Comte del dit Comtat: que com per experiència se vege que en lo dit Comtat [...] y vege anar tanta abundàntia y freqüència de gascons y francesos, axí dissoludament que ocupen tota la terra y ab aire fingit y dissimulat y sots color que estan ab amos treballant van dissoluts y se fan vagabundos. Y lo que pior és, de cada die perpetren molts furts y fan molts altres delictes y excessos. Per ço, lo dit Senyor President e Procurador General, volent obviar a tot lo sudsit ab lo present general edicto vol e mane: que de la hora en avant, qualsevol gascó o francès que serà o estarà dins lo present Comtat age, dins vuyt dies immediatament següents, a venir a prendre pòlice o bollatí a la present vila de Castelló y aquell age apendre sota scrit de mà del dit Senyor President, ab lo qual, se pugue certificar com està ab amo y que treballe per mosso de treball o per pastor. Y que agen, dins dit temps de vuyt dies, tots los amos del present Comtat ab los quals dits gascons o francesos estaran agen també a venir davant dit Senyor President per verificar com estan ab ells y donar certitut de la bona vida y fama de aquells. Altrament, si passats los dits vuyt dies, dits gascons o francesos seran trobats no tenir dita pòlice o bollatí, encara que sien stats trobats estar ab amo y també los qui no-y estaran, ipso facto encorreguen en pena de galera perpètua, la moderatió de la qual, se reserve dit Senyor President.

Ítem vol e mane dit Senyor President: que tots los amos que tindran [...] pastors, si passats los dits vuyt dies tindran aquells en ses cases o jasses sens dita pòlice o bollatí, donant-los soldada o no donan-los soldada, per cada vegada que en [...] seran trobats encorreguen en pena de deu liures moneda barcelonesa, aplicadores als coffres de Sa Excelència.

Ítem vol e mane dit Senyor President: que encara que dits gascons o francesos sien trobats tenir dita pòlice o bollatí y estar ab amo, no gosca ni presumisca aportar bastó ferrat ab pua ni altra qualsevol manera de armes, sots la dita pena de galera perpètua.”

Document 6. *Crida que ningú gose agabellar forment ni altres grans en lo present Comtat de Empúries ni traurer aquells de aquell y que tots los strangers o gascons qui no estaran ab hamo agen exir fora del present Comtat. (Juliol 1564).*

“[...] Ítem vol e mane dit Senyor President e General Procurador: que atès [...] molts mals y de la molta gent [...] que és per la terra [...] perpetren molts furts e [...] e altres delictes [...] qualsevol stranger, ço és, gascó, francès o biarnès [...] és y stà dins lo àmbit y [...] del dit Comtat y [...] que de la hora present en avant dins tres dies age estar ab amo y portar certificaria de sa estada. Altrament, si seran trobats estar sens amo per més spay de tres dies, incorreguen en pena de gallera perpètua, reservada moderatió al dit Senyor President e General Procurador.”